

Kamu Yararı: Mehmet Ali Birand Olayı'na İlişkin Haber Ve Yorumların İncelenmesi¹

Ömer ÖZER

Anadolu Üniversitesi

İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü

Eskişehir

omerozer@anadolu.edu.tr

Özet

Ünlü-Gazeteci Yazar Mehmet Ali Birand, TRT'de uzun süre 32. *Gün* programını yayınlamıştır. 1991 yılında bu programı hazırlarken, TRT Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan bir raporla evrakta sahtecilik yaptığı saptanmıştır. Sorun, daha sonra mahkemeye taşınmıştır. Birand, 11 ay 20 gün ceza almıştır. Sözü edilen raporun haberini, Türk Basını'ndan yalnızca *Cumhuriyet* gazetesinden Ünlü Gazeteci-Yazar Uğur Mumcu yayımlamıştır. Mumcu, haberi *Gözlem* isimli köşesinde de yorumlamıştır. Çalışmada, *Cumhuriyet* gazetesinde anılan süreçte yayımlanan haberler ve yorumların kamu yararı ilkesi gözetilerek yayımlanıp yayımlanmadığı ortaya konulmuştur. Bu haberlerde kamu yararı söz konudur. Kamu yararının belirtisi, Mehmet Ali Birand'ın güvenilirliğinin sarsılmasıdır. Ayrıca TRT bir kamu kurumu olduğu için, kamu kaynaklarının yerinde kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi yönünden de kamu yararı vardır.

Anahtar Sözcükler: Kamu Yararı, Uğur Mumcu, Mehmet Ali Birand, 32. Gün, TRT, Evrakta Sahtecilik.

The Public Interest: Investigation of News and Comments Related to Mehmet Ali Birand Case

Abstract

Famous-Journalist Mehmet Ali Birand televised the 32nd Day program at TRT for a long time. While airing this program in 1991, the Board of TRT General Directorate Inspectors found out that he involved in forgery of administrative documents. The case was then moved to court and Birand was sentenced to 11 months and 20 days. The famous Turkish journalist Uğur Mumcu was the only journalist informed the public about the Brand's sentencing publishing article in his column called 'gözlem'. In the study, the news and comments published in this period in the Cumhuriyet newspaper has been evaluated in terms of the principles public interest. This news is within the framework of public interest. A sign of public interest is the shattering of Mehmet Ali Birand's credibility. In addition, since the TRT is a state institution, the monitoring whether public resources are used correctly serves the public interest.

Key words: Public Interest, Uğur Mumcu, Mehmet Ali Birand, 32. Day, TRT, forgery.

¹ Bu çalışmayı okuyarak değerlendirmelerini sunan Hukuk Doktoru Kasım Akbaş'a ve şeklen düzeltme veren Hukukçu Yard. Doç. Dr. Mehmet Beşir Acabey'e teşekkür ederim. Ayrıca, çözümleme bölümünde ele alınan haberlerin gazetede fotoğraf çekimi Araştırma Görevlisi Merve Şentöregil tarafından Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleştirilmiştir. Merve Şentöregil'e de teşekkür ederim.

Giriş

9 Eylül 1991 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde sağ alt köşede bulunan ünlü Gazeteci-Yazar Uğur Mumcu'nun *Gözlem* ismindeki köşesinin hemen üstünde iki sütuna yüzü gösteren fotoğraf eşliğinde Uğur Mumcu imzalı bir haber yayımlanmıştır. Haberde TRT Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu'nun 32. Gün programı yapımcısı ünlü Gazeteci-Yazar ve Televizyon Programcısı Mehmet Ali Birand hakkındaki rapordan söz edilmiştir. Haberin girişinde raporda, 32. *Gün* programı ile ilgili faturalarda evrakta sahtecilik yapılarak kurumun dolandırıldığı ileri sürüldüğü belirtilmiştir. Söz konusu raporda, Birand'ın yaklaşık 1 milyar lirayı geri ödemesi istenmiştir. Konu yargıya ulaşana kadar Uğur Mumcu'nun haber ve yorumları sürmüştür. Konu, yargıya ulaşır ve Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı incelemeye alır. Daha sonra da dava açılır ve davaya bakan Ankara 17. Asliye Ceza Mahkemesi Birand'ı suçlu bularak 11 ay 20 gün hapis cezasına mahkûm eder. Yargıtay da Birand'ın bu mahkûmiyetini onaylar (Sat, 1998). 32. *Gün* programı da Ocak 1992'de yayından kaldırılır.

Bu çalışmanın temel amacı, *Cumhuriyet* gazetesinde anılan süreçte yayımlanan haber ve yorumların kamu yararı ilkesi gözetilerek yayımlanıp yayımlanmadığını ortaya koymaktır. Çalışmada bir haberin yayımlanması için sadece kamu yararı ilkesinin yeterli olmadığı kabul edilerek, “kişilik hakkı, basın özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, etik” gibi konuların da haber sunumunda devreye sokulması gerektiği ortaya konmuştur. Bundan sonra çözümlenmeye geçilmiş ve haber ve yorumlar nicel olarak sayıldıktan sonra, nitel içerik çözümlenmesi yöntemiyle incelenmiştir.

Yöntem

Çözümlemede içerik çözümlenmesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlenmesini Berelson şu şekilde tanımlamaktadır: “İçerik çözümlenmesi, iletişimin açık/aşikâr (manifest) içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel olarak betimlenmesine yönelik bir araştırma tekniğidir.” (1952: 18'den aktaran Atabek, 2007: 4). İçerik çözümlenmesi, “kitle iletişim araçlarındaki” içeriğe yönelik kullanılan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. İçerik çözümlenmesi, iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş kategoriler çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniği olarak tanımlanabilir. Böylece metinsel, görsel ve işitsel her türlü belge, içerik çözümlenmesi yöntemiyle çözümlenebilir (Geray, 2006). İçerik çözümlenmesinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu yöntemle veriler tanımlanarak onların içinde saklı olabilecek gerçeklikler açıklanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla içerik çözümlenmesiyle birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar bağlamında bir araya getirilmekte ve bunlar okuyucunun anlayacağı şekilde düzenlenerek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

İçerik çözümlemesi yöntemi nicel içerik çözümlemesi ve nitel içerik çözümlemesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Geray, 2006). Sıklık dağılımları nicel içerik çözümlemesi için önemlidir. Dolayısıyla nicel içerik çözümlemesinde sayma işlemi önemlidir. Buna karşılık nitel içerik çözümlemesinde çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu türde, anlam birimleri öne çıkmaktadır (Güngör ve Binark, 1993).

Çözümleme için haber ve yorumlar üç kategoride ele alınmıştır. Bunlar giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine denk gelecek özellikte “duyurum, tartışma ve murada eriş” kategorileridir. Birinci kategoride olay duyurulmuştur. Tartışma kategorisinde gelişmeler ve Uğur Mumcu ile Mehmet Ali Birand’ın atışmaları incelenmiştir. Murada Eriş kategorisinde ise olayın mahkemeye taşınmasına kadarki süreç çözümlenmiştir. Daha sonra bulgular belli başlıklar oluşturularak yorumlanmıştır.

Kamu Yararı

Toplum yararı-toplumsal yarar, ortak iyi (müşterek hayır), ortak yarar-genel yarar, milli yarar (milli menfaat-ulusal yarar), kamusal çıkar-ortak çıkar, devlet yararı (devlet çıkarı) (Çakmak, 2013: 116-142) gibi kavramlarla da ifade edilen kamu yararı kavramı, özellikle kamu hukuku, siyaset bilimi, yönetim bilimi, şehir planlama ve medya alanlarında sıkça kullanılmaktadır. Kavramı anlamak için, kamu ve yarar kavramlarını bilmek önem taşımaktadır. Kamunun umumu, genel olanı, herkesi ilgilendireni, devletle ilgili olanı ifade ettiği; özelin ise kişiyi, hususi olanı, gizli ve mahrem olanı, kamuya kapalı bir alanı gösterdiği ve öteki insanlarla paylaşılmayanı belirttiği söylenebilir (Turan, 2008: 6’dan aktaran Çakmak, 2013: 20). Özel ve kamusal arasındaki karşıtlık, özelin kişiye ait olması, kamunun da kamuya ait olacak şekilde birbirlerini dışlamalarından kaynaklanmaktadır (Turan, 2008: 7’den aktaran Çakmak, 2013: 34). Kamu yararının anlamı aslında kamu sözcüğünden çok yarar sözcüğüyle kendini bulmaktadır. Kamu, yararlanılacak olan özne durumundadır; bu, devlet de toplum da olabilir. Önemli olan yararın ne olduğudur. Yarar, bir işten elde edilen iyi sonuç, fayda, avantaj, çıkar, yarayan, elverişli, uygun anlamlarına gelmektedir. Yarar, maddi veya manevi ya da ikisi de olabilir. Ekonomik anlamda, para akla gelmektedir. Ancak devletin de bir tiyatro yaptırması manevi yarar anlamına gelmektedir (Çakmak, 2013: 27).

Kamu yararı kavramının, felsefe alanında ortak yarar anlamında geliştirildiğini ve hukuk alanının bunu kendisi açısından alarak içeriğini doldurduğunu söylemek mümkündür. Tekin Akıllıoğlu’na (1991: 3) göre kamu yararı, çok işlevli bir kavramdır. Devletin doğrulamasını yapmak için kullanılmaktadır. Kamusal işlerin hukuka uygunluğunu ölçmede işe yaramaktadır. Temel hakların sınırlandırılmasında başvurulan başlıca nedenlerden biri kamu yararadır. Aynı zamanda yönetime uygulanan özel kuralların uygulama alanını

belirleyen bir ölçüttür. Kamu yararı kavramı, yargıcın yetkilerinin belirlenmesinde de temel alınan bir kavramdır. Özünde bu kavram bir faaliyete, “devlet ya da kamu faaliyeti” niteliği kazandırmaktadır. Onun, kamu hukukuna uygunluğunun bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Kamu yararına anlam yükleyen birimler, devletin organları (yasama, yürütme ve yargı) ve doktrindir. Devletin verdiği anlamlar bağlayıcı olmasına karşın, toplumun ve doktrinin yaptığı yorumlar bağlayıcı değil, yol göstericidir (Çakmak, 2013). Kamu yararını belirleyen devlettir. Devlet de kamu yararını yasama, yürütme ve yargı organlarının faaliyetleri ile belirlemektedir. Devletsiz toplumlarda kamu yararı olmaz. Ortak yarar ya da toplum yararı söz konusu olabilir (Çakmak, 2013: 61). Kamu yararının ne olduğu konusunda en önemli görev doktrine düşmektedir. Politik, ekonomik ve ideolojik düşüncelerle örülmüş kamu yararı bakışlarının yanı sıra bunlardan arınmış, bilimsel ölçütlerle desteklenmiş, saptamalar, görüşler, iddialar, kamu yararının sürekli gelişen ve değişen tanımlanma sürecini tamamlayacaktır (Çakmak, 2013: 77).

Kamu yararı kavramı oldukça yaygındır. Kavram, bireysel çıkarların toplamı değil, onun üstünde ve kendi varlığı olan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Sarıkaya, 2011). Ancak kavramın içeriği, konusu ve maddesi belli değildir. Bu nedenle tanımı, biçimi açısından yapılabilmektedir. Yani içeriği önceden belli olmayan ve biçimi aracılığıyla tanınan bir kavramdır. Her olayda somut koşullara göre belirlenmesi söz konusudur. Kamu yararının “formu” bilinir ama her durumda kamu yararı şudur diyeceğimiz bir içerik yoktur. Dolayısıyla kamu yararına ilişkin bazı ölçütler belirlenir ve somut duruma bunlar uygulanarak kamu yararı olup olmadığı belirlenir. Bu da, kamu yararının en önemli özelliklerinden biridir. Aslında tam da bu yüzden tartışmalı bir kavramdır. Çünkü iki kişi kamu yararını savunan insanlar olabilir; ama belli bir somut durumda birinin burada kamu yararı var dediğine, diğeri yok diyebilir. O zaman sorun, soyut olarak kamu yararından yana olup olmamız değil, somut durumda neye kamu yararı dediğimizdir. Örneğin bir üniversitede yurt alanına cami yapılmasında kamu yararı var mı? Biri “yok” diyor, ama başka biri din ve ibadet özgürlüğü dolayısıyla “elbette kamu yararı vardır” diyor. Sorun, bunun ölçütünü nasıl belirlediğimizdir. Kamu yararının biçimsel tanımı ise yasaların, kamu yararına yönelik olduğu varsayımından oluşmaktadır. 1789 Devrimi’nden sonra Fransız kamu hukukuna yerleşen ve Türk kamu hukuku tarafından da benimsenen ilkeye göre, “yasa kamu yararınadır” (Akıllıoğlu, 1991: 3-4). Kamu yararı, dinamik bir kavramdır. Kavramın algılanış tarzı değişen koşullarda dönüşmektedir (Dik, 2005). Tanımlanması güç bir kavramdır. Kaldı ki kamu yararı üzerine kayda değer bir kuram da bulunmamaktadır (Schubert, 1960: 223-224’den aktaran Dik, 2005). Bütün bu güçlüklerle karşın, kamu yararını toptan reddetmek doğru olmayacaktır.

Nitekim kamu yararı, kamunun olduğu ve ortak yarar etrafında birleşebilen niteliğine büründüğü zamandan beri varlığını sürdüren ve tanımlanması güç ama devletin öncülüğünde ve kamuya dönük faaliyetler ile somutlaşabilen bir kavramdır.

Kamu yararı, birey ve topluluk çıkarları yarışmasında tercih edilen bir üst yarardır. Kamu yararı topluluk, toplum ve devlet lehine bireysel ya da topluluk yararından vazgeçme, topluluk, toplum ve devlet yararlarının yarışması durumunda da büyük olan çıkarı koruma amaçlı olarak mahkeme kararlarında yargısal tercihte bulunma durumudur (Gül, 2014: 537). Kamu yararını daha iyi anlamak için “kamu hizmeti” kavramını bilmek yararlı olacaktır. Kamu hizmeti, idare hukukunun en önemli kavramlarından biridir çünkü kavram, idarenin en önemli faaliyetlerinden biridir ve diğer çoğu idare hukuku kavram ve faaliyetleri açısından belirleyici bir işleve sahiptir. Kamu hizmeti tanımlarının ortak noktasında, faaliyetin kamu tüzel kişisi ya da onun denetimi altında özel hukuk kişisi tarafından yürütülmesi (organik unsur) ve faaliyetin yerine getirilmesinde kamu yararı bulunması (maddi unsur) birlikte kullanılmıştır (Yıldırım vd., 2012: 637). Anayasa Mahkemesi kavramı şu şekilde tanımlamaktadır: “(...) devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir.” (Yıldırım vd., 2012: 638).

Kamu yararının medya açısından bir değerlendirmesini kısaca yapmak doğru olabilir. Hukuk açısından kamu yararı medyaya göre daha nettir; ama bu ifade hukuk açısından net olduğunu ifade etmemelidir. Ancak nerede başlayacağını, nasıl gelişeceğini ve nerede biteceğinin sınırları medya bağlamından daha belirgindir denebilir. Örneğin bir kamulaştırma yapılsın. Kamulaştırma yapılırken, insanların özel mülklerine yani evlerine, tarlalarına vs. ücreti de ödenmek şartıyla devlet el koyar. Bunun da gerekçesi kamu yararıdır. Örneğin okul, hastane, yol, park vs. yapacaktır. Buna da kamu yararı der. Burada kişisel haklar feda edilmiştir. Kamu yararı kişisel haklardan üstün sayılmıştır. Elbette alınan bütün kararlar bu örnekteki gibi kolay olmamaktadır. Medyadaki muhabir ve yorumcular da kamu görevlisi olmamalarına karşın, kamu yararına çalışmaktadırlar. Ancak medya açısından durum bu kadar net olmayabilir. Medya açısından da kamu yararının nerede başlayacağı ve nerede sonlanacağını sınırları belli değildir denebilir. Buna karşın bilinen bir şey vardır: Medyanın kamu yararına işlevsel olması için özgür olması gerekir. Özgür basın ancak kamu yararına yayın yapabilir.

Medyada kamu yararı açısından şu değerlendirme esas alınabilir: Haberi oluşturan en temel unsurun kamu yararı olduğunu söylemek mümkündür. Eğer, haberin hazırlanmasında

ve sunulmasında halkın haber alma ve bilgi edinme hakkına meşruiyet kazandıran “kamu yararı” gözetilmemişse ve bunun yerine ticari kaygılar, öznel ve konjonktürel etkiler ön plana çıkmışsa; haberin temel ögesi olan “kamu yararı” yok sayılmış olacaktır. Öte yandan, habere konu olan bazı olaylarda, kişilik haklarına saldırıda bulunulmuş olsa bile, kişinin hakları feda edilebilir. Yani kamu yararı, kişilik haklarından daha üstün tutulabilir. Bu seçim açısından en önemli koşul, haberin verilmesinde bir kamu yararı bulunmasıdır. Kamu yararı yoksa gazeteci için “haber verme hakkından da söz edilemez.” Haber, kamunun ilgisini çekecek nitelik taşımalıdır. Ancak bilinmesinde kamu yararı olmayan bir haber, kamunun ilgisini ya da merakını çekse bile haber verme hakkının koşulu sayılmayabilir (Gazetecilik Meslek Etiği, 2008: 6). Elbette burada, kamu yararının sınırları konusu gündeme gelmektedir. Bunu belirlemek güçtür ve olaydan olaya değişebilir. Bu açıdan belirleyici bir unsur olarak “haber değerliliği ölçütleri” ölçü alınabilir. Haber değeri olan bir olayda kamu yararı da gözetilebilir. Örneğin “yolsuzluk” haber değeri alabilir. Az ya da çok kişiyi ilgilendirmesine bakılmaksızın haber yapılmasının kamu yararına olduğu söylenebilir. Kuşkusuz konu bu kadar basit ve net değildir.

Basın Özgürlüğü

İnsanoğlu düşünen bir canlıdır. Bu yönüyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. İnsanlar ne düşüneceklerine (düşünce özgürlüğü) ve bu düşüncelerini nasıl ifade edeceklerine (düşünceyi açıklama özgürlüğü ya da ifade özgürlüğü) serbestçe karar verebildikleri ölçüde, farklı düşünceler ortaya çıkabilecektir. Böylece de demokratik bir toplumun temeli atılmış olacaktır. Düşünce özgürlüğü, düşüncelerin oluşumu, henüz dışa vurulmamış an ve dışa vurulma safhalarından oluşmaktadır. Üçüncüsü yani dışa vurulma safhası, ifade özgürlüğüne denk gelmektedir. İfade özgürlüğü, “bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulması veya dış dünyada ifade edilmesinin serbest olması” şeklinde tanımlanabilir. Basın özgürlüğü de kaynağını ifade özgürlüğünden almaktadır. “Basın özgürlüğü en geniş anlamıyla, haber, fikir ve düşünceleri serbest olarak toplayıp, yorumlayıp ve eleştirip basabilmek, çoğaltabilmek, serbestçe yayımlayabilmek ve dağıtabilmek özgürlüğü olarak tanımlanabilir. Basın özgürlüğü gerek düşüncenin oluşması gerekse açıklanması safhalarında yaşamsal işlev görür.” (Horozgil, 2012: 147-149). 5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesine göre ise, *‘Bu özgürlük: bilgilendirme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.’*” (Hazar, 2013: 1528). Öte yandan çağdaş demokratik rejimlerde devletin, basın özgürlüğünün gerçekleşmesi için tümüyle tarafsız kalması gerekmektedir. Hatta devletin tarafsız kalması yeterli değildir. Aynı zamanda aktif önlemler alması da zorunludur.

İfade özgürlüğünün olmadığı yerde, eleştiri ve muhalefet olmayacaktır. Bu da, demokrasinin bir ayağının havada kalmasına neden olacaktır. İfade özgürlüğünün kullanılmasında en yaygın rol, basınındır. Bunun nedeni kamuoyunu oluşturması ve bilgi sahibi yapmasıdır. Basın özgürlüğü ise kamuoyuna, bilgi ve görüşlerin keşfedilmesi ve şekillenmesi için en iyi araçlardan birini sağlamaktadır (Bozkurt ve Dost, 2012: 48-58). Demokratik toplumlarda her şeyin gün ışığına çıkarılması, farklı düşüncelerin, inançların serbestçe tartışılması, bu toplumlarda kişiyi ve toplumu aydınlığa çıkarmada ve daha mutlu bir yaşam düzeyine ulaştırmada etkili olacaktır. Dolayısıyla günümüz toplumunun ekonomik, kültürel, sosyal gelişmesinde, eğitiminde ve uluslararası ilişkilerinde basının rolü son derece önemlidir. Yurttaşın yönetime katılımı ancak basın aracılığıyla olmaktadır. Devlet organlarının özellikle yürütmenin denetlenmesi de, basın aracılığıyla gerçekleşmektedir (Acabey, 2013: 2).

Kitle iletişim araçlarının kamu yararı nedeniyle, temelde hukuka uygunluk sebebi sayılması basının toplumu bilgilendirmesi ve eleştiri yaparak yönlendirmesinin önemi nedeniyledir (Kara Kılıçarslan, 2016: 142). Demokratik toplumlarda basının en önemli görevi, *kamu yararını* ilgilendiren olay ve konularda haber ve bilgi vermek, açıklamalar yapmak, eleştiri ve değer yargıları sunmak suretiyle toplumu aydınlatma ve kamuoyu oluşturmaktır. Bu açıdan basına iki temel hak tanınmıştır. Bunlardan birincisi, “haber verme hakkı ve görevi”, ikincisi de “denetim ve eleştirme hakkı ve görevi”dir. Bu nedenle basın, özgürce haber toplayabilmeli, bunları yorumlayabilmeli ve eleştirebilmeli, haber, eleştiri ve yorumları basabilmeli ve yayabilmelidir. Basın, olaylar hakkında yurttaşları bilgilendirmekle yükümlüdür. Bunu yaparken objektif olmalı ve gerçekleri sunmalıdır. Nitekim yurttaşları tüm insanlığın sorunları hakkında bilgilendirmekle görevlidir. Ayrıca yöneticileri eleştirmeli, uyarmalı, kamuoyunu düşünceye sevk edecek şekilde tartışmalar başlatmalıdır (Acabey, 2013: 3-4). Basın, bütün bu işlevlerini basın özgürlüğü sayesinde gerçekleştirebilir. Bir başka deyişle ancak, özgür bir basın bunları yapabilir. Konunun daha da pekişmesi için şu açıklamaları da yapmak yararlı olacaktır: Basın özgürlüğü, yazar ve yayıncı gibi basın araçlarını kullananların düşüncelerini açıklama ve yayma özgürlüğünü yaşama geçirmektedir. Bunun yanı sıra aynı ölçüde önemli olacak derecede, kamunun haber alma özgürlüğünü de yaşama geçirmektedir. Bu *bilgi edinme hakkına* denk gelmektedir.

Özgür olmayan basında, ne haber koklanabilir ve araştırılabilir ne de konular yorumlanabilir. Bu da, kamu hizmetinin yerine getirilemeyeceğine işaret eder. Bir başka deyişle basın kamu yararına davranmamış olacaktır. Daha başka deyişle basın, kamunun bilme hakkına ilişkin davranmamış olacaktır. Burası önemlidir ve basın, özgür olarak haber

araştırmalı, yayımlamalı ve yorum yapmalıdır. Bunu elbette yurttaşın bilme hakkını da göz önünde bulundurarak yapmalıdır. Bir kez daha belirtmek gerekirse, halkın bilme hakkı basın özgürlüğünün konusudur.

Bilgi Edinme Hakkı

Aşağıda yapılan açıklamalar bilgi edinme hakkının “kamusal haberlere ulaşma” yönü ile ilgi değil, “devletin işlemleri hakkında bilgi-belge edinme hakkı” yönünü anlatmaktadır. İlgili kanun Mehmet Ali Birand Olayı yaşandığında çıkarılmış değildir. Ama halkın bilgi edinme hakkı o dönemde de vardır. Gazetecilerin de elbette. Uğur Mumcu, bu görevi yerine getirmiştir. Bilgi edinme hakkının burada ele alınmasının nedeni, aradaki farkın daha iyi anlaşılmasıdır.

Türkiye’de 3.1.2003 tarihli Acil Eylem Planı ve Kamu Yönetim Reformu başlığı altında yer alan vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 24.04.2004 tarihinden başlayarak yürürlüğe girmiştir. Bilgi edinme hakkı, Türkiye’de 4892 sayılı kanun ile tüm sınırlılıkları düzenlenmiş ve vatandaşlara tanınmıştır. Bilgi edinme hakkı, kurum ve kuruluşların yapmış olduğu eylem ve almış olduğu kararlarda açıklık ilkesini savunan, kanun çerçevesinde belirlenen sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla her vatandaşın bu bilgilere ulaşabilmesine olanak veren bir haktır (Canöz, 2008: 144). Kanunun gerekçesinde de, “...Demokratik ülkelerde bilgi edinme özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir.” (Canöz, 2008: 144) diye yazmaktadır. Dolayısıyla bilgi edinme, yurttaşın temel hak ve özgürlükleri arasında sayılmaktadır.

Bilgi edinme hakkı, bir talep hakkı olması nedeniyle, idareyi birey karşısında sorumlu kılmaktadır. Birey, bu hakkını kullanarak idareden belli bir konuda bilgi talep etmektedir. Devlet de bu hak yoluyla bireye istediği bilgiyi iletme ödevi altına girmektedir. Örneğin istenen bu bilginin bireyin kendisine ilişkin olması, hukuksal durumunda değişiklik yaratacak nitelik taşıması halinde, yanıt vermeme durumu birey üzerinde hukuksal sonuç doğurması itibarıyla idari dava konusu edilebilecektir (Soykan, 2006: 28).

Bilgi edinme hakkı, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, basın özgürlüğü, bilim özgürlüğü, siyasal katılıma ilişkin hak ve özgürlüklerle ilişki içindedir. Bu açıdan, uluslararası ve bölgesel insan hakları belgelerinde yer verilmektedir. Ayrıca, ulusal nitelikteki anayasal belgelerde de yer almaktadır. Bu yer alış, ülkeden ülkeye farklılıklar taşısa ve farklı biçimlerde uygulansa da bilgi edinme hakkı evrensel bir haktır. UNESCO’nun “herkes için iletişim” sloganı bu açıdan önemlidir. Avrupa Birliği düzleminde oluşturulan bazı belge ve politikalarda benzer temalara yer verilmektedir (Asrak Hasdemir, 2014: 114).

Bilgi edinme özgürlüğü demokratik ülkelerde temel hak ve özgürlükler arasında kabul edilmektedir. Yurttaş bu hakkını basın yoluyla kullanmaktadır. Basının bu yüzden etik davranması zorunluluktur. Ancak basın her istediği bilgiye ulaşamayacaktır. Dolayısıyla bilgi edinme hakkı, basının faaliyetlerini tam olarak karşılamamaktadır. Örneğin bir vatandaş valilikten kendisiyle ilgili bir bilgi isteyebilir. Valilik, bu bilgiyi vatandaşa verebilir. Ama aynı valilik, valiyle ilgili bir yolsuzluk iddiasını araştırırken bilgi vermeyebilir. Bunu araştırarak olan da, özgür bir basın içinde yer alan gazetecinin kendisi olmalıdır.

Medya Etiği

Etik (ethics) sözcüğü, Yunanca “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’un sözcük anlamı “karakter”dir. Etiğin ilgi alanı da, tüm insan davranış ve eylemlerinin temelini araştırılmasıdır. Günlük dilde ise etik sözcüğü, bazen töreyi/ahlakı bazen de karakter/ahlakiliği vurgulayacak biçimde kullanılmaktadır (Uzun, 2007). Etik, ahlakla eş anlamlı değildir ve ahlak kurallarının ve değerlerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Felsefede etik davranış “iyi” olandır ve kısaca, ahlak bilimi ya da “ahlak felsefesi anlamına gelmektedir” (İrvan, 1999: 61; 2003: 51; Özer, 2010); bu felsefenin bir koludur. Felsefe olarak etik’in kapsama alanı, çok genel olarak karar almada iyi ve kötü fikirler arasında seçim yapabilmektir (Gürsoy ve Kotaman, 2005: 39). Etik, toplumsal bir bağlamda davranışı düzenlemektedir. Neyin uygun ya da uygunsuz, izin verilir ya da verilmez, doğru ya da yanlış olduğu yöneliminden hareketle bir değerler, ilkeler ve kurallar bütünüdür. Etik düşüncenin amacı, ahlaki ilkeler üzerine en yüksek oydaşmayı sağlamaktır (Evers, 2010: 47-49’dan aktaran Sinav, 2010: 25).

Huy, mizaç, yaratılış anlamına gelen “hulk” sözcüğünün çoğulu olan “ahlak” kavramı ise Latince “moral” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kavram, insanlar arası ilişkilerde uyulması gereken tinsel ilke ve kuralları içermektedir (Pehlivan Aydın, 2002: 5). Dikkat edilirse, iki kavram arasında belli bir ayrım söz konusudur: Etik, ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli bir parçası ve sistematik bir çalışma alanıdır. Ahlak ise yanlış-doğru, iyi-kötü, erdem-kusur ile davranışları ve davranışların sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir. Bu karşılaştırma etik’in, ahlakı konu edinen felsefe dalı ve toplumda yaygın olan ahlak kurallarından daha özel ve felsefi olduğunu göstermektedir (Pehlivan Aydın, 2002: 4-5). Bu anlamda ahlakın, etik’ten daha önce var olduğunu söylemek mümkündür (Can ve Şimşek, 2005: 131).

Medya etiğini, gazetecilerin, mesleklerini yerine getirirken uymak zorunda oldukları kurallar ve ilkeler bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Söz konusu etik ilkeler, hangi eylemlerin iyi ya da daha iyi olduğunu, hangi uygulamalardan kaçınmak gerektiğini belirterek

gazetecilere yol gösterir (İrvan'dan aktaran Ceylan, 2012: 48). Etik kavramı toplumsal, kurumsal ve bireysel değerleri tanımlama, bireyin de bu değerleri tüm davranışlarında ölçüt alması şeklinde açıklandığında, medya etiği dendiğinde de medyayı oluşturan kurumların ve o kurumlardan kitlelere mesaj geçenlerin kabul ettiği ve uymak zorunda oldukları kurallar manzumesi olarak tanımlamak olasıdır (İrvan'dan aktaran Çalışır, 2013).

Gazetecinin, haberini yaparken yasaların yanı sıra kişisel değerlerini de devreye sokması gerekir. Bu durum, gazetecinin haber yapım sürecindeki gazeteci kimliğiyle yaptığı kişisel davranış ve tercihler açısından da geçerlidir. Öte yandan Ragıp Duran'a (2003: 116-118) göre, medya etiğinden söz edebilmek için dört temel ön koşul vardır: Bunlar düşünce ve ifade özgürlüğü, haberin özgürce oluşabilmesi ve habere özgürce ulaşabilme açısından basın özgürlüğü, haberin doğru olması ve insana saygıdır. Duran'a göre, kamu görevlilerinin özel yaşamları eğer kamusal görevlerini aksatıyorsa, burada özel yaşama girilebilir.

Kişilik Hakkı mı Yoksa Kamu Yararı mı?

İlkiz ve Günaydın'ın (2006) çalışmasında yaşam, sağlık, özgürlükler, onur ve saygınlık yani şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, resim, duygu yaşamı gibi kişisel varlıklar üzerindeki haklar kişilik hakları olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla genel anlamda kişilik hakkı, kişisel varlıklar üzerinde söz konusu olan şahsa bağlı bir mutlak haktır. Kişilik hakkı, kişisel varlıklar üzerindeki bir haktır. Bu nedenle bu varlıklara yönelen saldırılar, kişilik hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır. Buradan hareketle kişilik hakkı, "kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini temin eden öğelerin tümü üzerindeki hakları" olarak tanımlanabilir. Hukuken korunan ve kişiyle ilgili tüm değerler "kişilik hakkı" kavramı kapsamındadır. Kişilik haklarının korunması ile iletişim özgürlüğü hakkı çerçevesinde gazeteciler için güvence sayılan "özgürlükler" zedelenmemeli ve "haklar" korunmalıdır (İlkiz ve Günaydın, 2006: 2). Acabey (2013: 13) ise kişilik hakkını şu şekilde tanımlamaktadır: "Kişilik hakkı, kişinin varolmak, maddi ve manevi kişiliğini korumak ve geliştirmek, özgür olmak ve toplumda saygın bir konuma sahip olmak üzere sahip olduğu bütün kişisel değerler üzerinde geçerli olan, şahsa bağlı mutlak bir haktır." Acabey'in (2013: 14-15) belirttiğine göre, kişilik hakkının özellikleri arasında da şunlar bulunmaktadır: "Kişilik hakkı mutlak bir haktır; kişilik hakkı tekelci (inhisari) bir haktır; kişilik hakkından feragat etmek (vazgeçmek) mümkün olmadığı gibi, yasaya ve genel ahlaka aykırı olarak sınırlandırılması da mümkün değildir; kişilik hakkı malvarlığı hakkı değil, bir kişi varlığı hakkıdır. Kişilik hakkı para ile ölçülmez."

Kişilik hakkının korunması için, basının adli haberleri verirken hukuka uygunluk ölçütleri içinde hareket etmesi zorunludur. Bu ölçütlerin sağlanması suçsuzluk karinesine

uyulmasının ve lekelenmeme hakkının korunmasının en temel gereğidir. Lekelenmeme hakkı ve basın özgürlüğü arasındaki ihtilafın ilk bakışta birine ya da diğerine öncelik verilerek çözülebileceği düşünülmektedir. Ancak bu, adil ve kabul edilebilir olmayabilir. Hangisine öncelik verilmesi için mutlak bir sebep yoktur. Birine öncelik verilmesi diğerinin ihlaline götürebilir. “Bu nedenle, şayet her iki hak da kural olarak eşit değerde ise, davanın her bir şartına bağlı olarak ek kriterlere bakılmalıdır.” Günümüzde doktrinde ya da yargı kararlarında suçsuzluk karinesi karşısında basın özgürlüğünün korunması, ancak basın açıklamasının hukuka uygun olması durumunda olasıdır. Bu nedenle soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmamaktadır (TCK m. 285/VI). Dolayısıyla güncel, kamunun ilgisini çeken ya da yayımlanmasında kamu yararı bulunan adli haberlerin, gerçeğe uygun şekilde ve objektif olarak verilmesi suçsuzluk karinesinin ihlalini oluşturmamaktadır (Yüzer, 2014: 1657-1660).

Burada konu basın özgürlüğüne gelmektedir. Nitekim yargı kararlarına göre basın özgürlüğü denince; a) Haberde (eleştiri ve yorumda) gerçeklik, b) Haberde (eleştiri ve yorumda) güncellik, c) Kamu yararı ve toplumsal ilgi, d) Konu ile anlatım arasında düşünsel bir bağlılık ve amaca uygun araç kullanma koşulları birlikte bulunmalıdır (İlkiz ve Günaydın, 2006: 7).

Kişilik haklarının basın yoluyla iki şekilde ihlal edilebileceği belirtilmektedir. Bunlardan ilki sözleşmeye aykırılık, ikincisi ise haksız fiildir. Konumuz açısından haksız fiil önem taşımaktadır. Kaldı ki basın yoluyla kişilik hakkının ihlali de daha çok bu anlamda ortaya çıkmaktadır. Örneğin basında yer alan asılsız bir haber nedeniyle kişinin ruh sağlığının bozulması olasıdır. Bu durumda uygun illiyet bağı varsa haberi veren basın organı sorumlu olur. Kişilerin onur ve saygınlığını zedeleyen nitelikteki yayınların, bunların kişilik hakkını ihlal edici nitelikte sayılabilmesi için, yapılan yayının, basının kamu yararını gözeterek haber yapma ve eleştiride bulunma göreviyle bağdaşmayacak şekilde, doğrudan kişiliği hedef alan nitelikte olması gerekir. Basının kamu yararını gözetip gözetmediği saptanırken, haber veya eleştiri konusu kişinin toplumdaki yeri ve görevinin dikkate alınması gerekir. Kişinin kimliği, toplum içindeki konumu ve üstlendiği görev, elinde bulundurduğu kamu yetkisi, kişiliğine yönelik müdahalenin sınırının belirlenmesinde kamu yararı ölçütü açısından özellik gösterir. Bu durum özellikle, onur ve saygınlığı ihlal edici nitelikteki eleştirilere katlanma ile özel yaşama müdahaleler açısından önemlidir. Kamuya mal olmuş kişilerin eleştiriyeye daha açık olmaları, özellikle kamu gücünü elinde bulunduran yönetici ve siyasetçiler için kamu yararı gereğidir. Kimse eleştiriden kaçamaz ve özellikle kamuya mal olmuş kişiler eleştirilere daha fazla katlanmak zorundadır. Nitekim bu kişilerin özel yaşam alanları, öteki yurttaşlara göre

oldukça dardır. Kamu yararı olduğu sürece bu insanlara ilişkin haberler yapılabilir. Ancak kamuya mal olmuş olsa da bu kişilerin giz alanları vardır. Bu yöndeki yayınlar kişilik haklarını ihlal eder. Gizlice çekilmiş çıplak ya da yarı çıplak görüntülerin basında yer alması buna örnektir (Acabey, 2013: 23-29). Türk Medeni Kanunu'nun 24. maddesinde hukuka uygunluk sebepleri arasında kamu yararı da sayılmaktadır. Basın özgürlüğü kamu yararı düşüncesiyle tanındığına göre, yargıç yapılan yayında kamu yararı olup olmadığını belirler. Yargıç burada, çatışan iki değerden, basın özgürlüğü ve kişilik hakkından somut olayda hangisinin üstün tutulacağını saptar. Yargıç, bu belirlemeyi yaparken yararların tartılması ilkesinden hareket eder. Bir kişi ile ilgili olarak yayımlanan bir haber ya da eleştiri, kişiyi küçük düşürücü olsa bile, kamu yararı bulunan bir gerçeği yansıtıyor ve kamuoyunu aydınlatma işlevi çerçevesi içinde kalıyorsa hukuka aykırı olmayacaktır (Acabey, 2013: 36-37).

Çözümleme

Bu başlık altında önce çözümlenmeler daha sonra da yorumlar belli başlıklar altında sunulmuştur.

Bulgular

Bulgular, “Duyurum, Tartışma ve Murada Eriş” başlıkları altında sunulmuştur.

Duyurum

Konuyla ilgili ilk haber, 9 Eylül 1991 tarihinde birinci sayfada duyurulmuştur. Sağ alt köşede Uğur Mumcu'nun Gözlem isimli köşesi bulunmaktadır. Haber, bu köşenin hemen üstünde iki sütuna verilmiştir. Uğur Mumcu tarafından kaleme alınan haberin “32. Gün Olayı” üst başlığının ana başlığı “Birand'a yolsuzluk soruşturması” olmuştur. Burada Birand'ın yüzünü gösteren ve tebessüm ederkenki haline ilişkin bir fotoğraf da kullanılmıştır. Haber, 17. sayfa olan devam sayfasında tamamlanmıştır. Habere kullanılan sporttaki, haber girişindeki ve haber metnindeki bilgilerin objektif olarak sunulmasına dikkat edilmiş, yorumu köşe yazısına bırakılmıştır. Bu durum aşağıdaki alıntılarda görülmektedir. Örneğin denge unsuru olarak Mehmet Ali Birand'a da söz hakkı tanınmıştır. Rapordaki bilgilere ilişkin olarak öne sürüldü gibi ifadeler kullanılmaktadır. Yargı kararı olmadığı için objektiflik adına bu türden kullanımların yaşamsal olduğunu belirtmek gerekir. Başlıklar da görüldüğü yorumsuzdur.

Spotta şunlar yazılmaktadır: “TRT Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu raporunda ‘32. Gün’ programı ile ilgili faturalarda ‘evrakta sahtecilik’ yapılarak kurumun dolandırıldığı öne sürülüyor. TRT Genel Müdürü'nün ‘gereğinin yapılması’ için Başhukuk Müşavirliği'ne gönderdiği raporda Birand'ın yaklaşık 1 milyar lirayı geri ödemesi ve merkez muhasebe

müdürü, yardımcısı ve 2 memura idari yaptırım uygulanması isteniyor. Mehmet Ali Birand 'Olayda herhangi bir yolsuzluk olmadığını, ileri sürüldüğü gibi mükerrer ödemeler varsa bunun 100 milyon lirayı geçmeyeceğini, bu parayı da ödemeye hazır olduğunu' söyledi."

İlgili haberin giriş paragrafı ise şöyledir: *"TRT Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu'nun '32. Gün' haber programı hakkındaki soruşturması sonuçlandı, düzenlenen rapor Genel Müdür Kerim Aydın Erdem'e verildi. Soruşturma raporunda '32. Gün' programı ile ilgili faturalarda 'evrakta sahtecilik' yapılarak kurumun dolandırıldığı ileri sürüldüğü öğrenildi."*

Habere göre soruşturma raporunda, dosyanın Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi, Birand'ın yaklaşık 1 milyar lirayı geri ödemesi ve Merkez Muhasebe Müdürü Yılmaz Güngör ve Yardımcısı Şaban Adıgüzel ile iki memur hakkında da idari yaptırım uygulanması istenmektedir. Haberde verilen bilgiye göre soruşturma, 9 Ocak 1991 tarihinde başlatılmıştır. Soruşturmayı, Teftiş Kurulu Başkanı Mustafa Sayrık, Müfettiş Şener Tokcan ve Oktay Arısoy başlatmıştır. Soruşturma "geçen aylarda" tamamlanmış ve Genel Müdür Kerim Aydın Erdem'e sunulmuştur. Erdem'in de rapor ve eklerini 26 Ağustos günü 'gereğinin yapılması' için Başhukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu'na gönderdiği bildiriliyor. Haberde ayrıca, soruşturma raporu ve eklerinin önümüzdeki günlerde TRT Genel Müdürlüğü tarafından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesinin beklendiği yazmaktadır. Haber metninde Birand'a da söz hakkı verilmiştir. Birand'ın açıklaması şu şekilde sunulmuştur: *"32. Gün program yapımcısı M.Ali Birand, 'Olayda, herhangi bir yolsuzluk olmadığını, TRT gibi ciddi bir kurumda kimsenin yolsuzluk yapamayacağını, yoğun işleri nedeniyle kuruma verilen faturalar ile tek tek ilgilenemediğini, ileri sürüldüğü gibi mükerrer ödemeler varsa bunun 100 milyon lirayı geçmeyeceğini; bu parayı da ödemeye hazır olduğunu; TRT'nin soruşturma raporu ile ilgili bu Çarşamba günü bir açıklama yapacağını' söyledi."*

Haberde, faturalarla ilgili bilgi verildikten sonra, soruşturmanın nasıl başlatıldığı da anlatılmıştır: *"'32. Gün' programı ile ilgili soruşturma İngiltere'deki 'Europroductions GO LTD' şirketince M.Ali Birand adına kesilen 25 Haziran 1990 gün ve 501 sayılı faturanın incelenmesinden sonra başladı. TRT Haber Dairesi Başkanı İdari Müdür İbrahim Özok, faturanın Türk klavyeli daktilo ile yazıldığını, faturada, İngiliz alfabesinde olmayan kapital (İ) ve (Ş) harflerinin kullanıldığını; ayrıca, (a) harflerinin yazım bozukluğu nedeniyle öteki harflerden ayrık biçimde çıktığını, Birand'ın kendi imzasını taşıyan 2 Mart 1990 günlü dilekçesinde de (a) harflerinin aynı biçimde yazıldığını, şirket faturalarının birbirlerini tutmadığını ve faturada KDV ile ilgili kayıt bulunmadığını ve faturada vergi numarasının da yer almadığını ileri sürerek Haber Dairesi Başkanlığı kanalı ile Genel Müdürlüğe, Birand*

hakkında suç duyurusunda bulundu.”Europroductions şirketine başvurularak 501 sayılı fatura hakkında bilgi istenmiştir. Gelen yanıt şöyle aktarılmıştır: “Şirketten gelen yanıtta ‘Europroductions’ şirketinin televizyon filmleri ile ilgili hizmetler verdiği, Birand’ın yurtdışında yaptığı çalışmalar ile ilgili kamera ekibi, montaj seti ve yönetsel hizmetleri yerine getirdiği ve faturaların da Birand’ın verdiği bilgiler ışığı altında düzenlendiğinin yazıldığı görüldü.”

Uğur Mumcu, haberi yazdıktan sonra köşesinde olayı yorumlamıştır. Köşe yazısının başlığı “33. Gün”dür. Mumcu, köşe yazısının girişinde bir açıklama yapmaktadır: “Geçen hafta ‘hepinizin ve hepimizin sevdiği bir arkadaşımız’ ile ilgili soruşturma haberini duyduğumu; gazeteci olarak bu haberi –üzülerek de olsa- yayımlamak zorunda olduğumu yazmıştım.” Mumcu, soruşturmanın Mehmet Ali Birand’la ilgili olduğunu bildirmektedir. Yazar, daha sonra TRT’deki soruşturma sürecini özetlemekte ve “raporda evrakta sahtecilik yapıldığı”, bu yolla kurumun dolandırıldığı sonucuna varıldığının öğrenildiğini anımsatmaktadır. Yorumlar da bundan sonra gelmektedir. Önce, olayın ve savların büyüklüğünü belirtmektedir. Bir gazetecinin böyle bir haberi görmezlikten ve duymazlıktan gelemeyeceğini yazmaktadır. Bunun nedenini de daha önce gelenlere ve bundan sonra geleceklere büyük haksızlık yapmış olacağı şeklinde açıklamaktadır. Uğur Mumcu, olayı Birand’dan da dinlediğini ve bir an önce soruşturmanın sonuçlanmasını ve Birand’ın aklanmasını istediğini yazmaktadır. Ona göre soruşturma dosyasının gecikmesi, Birand’a zarar vermektedir. Uğur Mumcu, bu aşamadan sonra özel televizyonların açılması gerektiğini, hükümetin elinde Ahmet’in ve devletin televizyonun bulunduğunu, bunlardan Ahmet’inkinin seçim suçu işleyeceğini, devlet eliyle özel sektöre işler yaptırıldığını, 32. Gün programının da bunlardan biri olduğunu ve yüksek paralar ödendiğini ifade etmektedir.

Tartışma

Bu haber aynı zamanda, tartışma bölümünü başlatmaktadır. Mehmet Ali Birand, habere yanıt vermiştir. Bu yanıtın sonra, Cumhuriyet gazetesi yine bir duyurumda bulunmuştur. Ama söz konusu haberi tartışma bölümüne kaydırmak yararlı olacaktır. Çünkü Birand’ın yanıtından sonra yayımlanmıştır ve tartışmanın da bir parçasıdır.

Birand’ın yanıtı, 10 Eylül 1991 tarihinde duyurum haberinin yayımlandığı aynı yerde sunulmuştur. Bu, *Cumhuriyet* gazetesinin, bu olay bakımından tarafsızlığını kanıtlamaktadır. Üst başlık yine “32. Gün Olayı” şeklindedir. Başlık ise “Birand: İddialar çarpık yansıtılıyor” biçiminde atılmıştır. Spot da şu şekildedir: “*Mehmet Ali Birand, 32. Gün programının yapımında 1 milyara varan bir evrak sahtekârlığının TRT tarafından incelendiğine ilişkin haber üzerine yaptığı açıklamada, muhasebe hatalarından doğan bazı karışıklıklar*

olabileceğini ve sonucu beklediğini söyledi... 6 yıldır TRT'nin faturaları denetlediğini ve hiçbir uyarıda bulunmadığını kaydeden Birand, bu haberlerin 32. Gün ve 'Demirkırat', '12 Mart' türü belgeselleri engellemek isteyenlerce çıkarıldığını savundu."

Mehmet Ali Birand'ın kendini savunduğu metnin tümü *Cumhuriyet* gazetesindeki haberde verilmiştir. Habere bir giriş yapılmış ve açıklamalar özetlenmiştir. Daha sonra da Birand'ın açıklamaları dokunulmadan sunulmuştur. Bu açıklamaların önemli bir aşamasında Birand şunları belirtmektedir: *"Bu yoğun tempo içinde, dünyanın dört bir yanında dolaşan ekiplerimizin yaptığı harcamalara ilişkin, her bir değişik ülkede, değişik şirketler tarafından, değişik yöntemlerle kesilen faturalar, kimi zaman kâğıt üzerine çiziktirilmiş belgeler toplanıp, Haber Dairesi Başkanlığı'na her ay değişik bir arkadaşımız tarafından teslim edilmekteydi. Bunları benim tek tek kontrol edip, Türk muhasebe mevzuatına uygunluğunu denetlemem mümkün olmadığı gibi çoğu zaman görmeme bile imkân bulunmuyordu... Ancak bizim güvencemiz bu faturaların TRT'nin 3 ayrı denetiminden geçmesiydi. Bir bakıma muhasebe denetimimizi kuruma bırakmıştık. TRT'nin mevzuata uygun bulmadığı hiçbir faturanın ödenmesi söz konusu olmazdı... Biz faturalarımızı Haber Dairesi Başkanlığı'na verirdik. Başkanlığın ayrıntılı incelemesi ve onayını vermesinden sonra bu ödemeler Muhasebe Daire Başkanlığı'na gönderilir, oradaki ikinci denetimden sonra masraflar karşılanırdı. Üçüncü denetim ise her yılsonu teftiş kurulu tarafından yapılırdı... 6 yıldır bu denetim mekanizmasında hiçbir faturamız reddedilmediği gibi tarafımıza yöneltilmiş hiçbir uyarı ile de karşılaşmadık."*

Uğur Mumcu'nun, Birand'ın açıklamalarına ilişkin yaptığı yorum aynı tarihte yayımlanmıştır. Köşe yazısının başlığı "Kahveci ve Birand" şeklindedir. Mehmet Ali Birand'a ilişkin bölümünde Mumcu, önce Birand'ın dünkü haberlerine ilişkin olarak verdiği yanıtı ilginç bulduğunu yazmıştır. Mumcu, Birand'ın "Verilmeyecek hesabım yoktur" sözünü dikkate almaktadır. Şöyle yazmaktadır Uğur Mumcu: *"Elbette... Elbette de yolsuzluk savlarının sahibi bizler de değiliz. Konu, TRT Yönetim Kurulu'nda görüşülmüş; yönetim kurulu, başhukuk müşaviri ile bir üyesini görevlendirerek bu konuyu incelemiştir. Bundan sonra TRT Teftiş Kurulu Başkanlığı soruşturma açmış, bu soruşturma da sonuçlanmış. Savların sahibi TRT Teftiş Kurulu'dur. Mesleğine ve okurlarına saygısı olan hiçbir gazeteci böyle bir haberi görmezlikten gelemez. Gelirse, okurlarına karşı saygısızlık yapmış olur. Haberde yazılan her satırın belgesi var. Bu yüzden arkadaşımız Birand'ın Özal görüşmesi ve Saddam röportajı ile ilgili hiçbir yazışma, ne yazık ki Birand'a hak vermiyor."*

Mumcu, konuyu ikiye ayırdığını ve bunların, 1. Soruşturma ve 2. 32. Gün program modeli olduğunu yazmaktadır. Mumcu, soruşturmaya ilgili gelişmeleri izleyeceğini, bu

aşamada soruşturmanın içeriğiyle ilgili hiçbir yorum yapılamayacağını, Birand'ın ilgililere gereken yanıtı vereceğini ve kendini savunacağını, bütün dileğinin de bu yetenekli arkadaşının bir an önce aklanması olduğunu yazmaktadır. Birand'ın kendisini ve 32. Gün programını yıpratma kampanyası başlatıldığını, bunun amacının da Demirkırat ve 12 Mart programlarını en kestirme yoldan engellemek olduğunu ileri sürmesine karşılık olarak da şunları yazmaktadır: *“Başkalarını bilemem; ama benim herhalde böyle bir amacımın olmadığını en iyi Birand bilir. Böyle olmasaydı Birand, bu soruşturma konusunu görüşürken bana ısrarla, ‘12 Mart programını beraber yapalım’ önerisinde bulunur muydu? Ne açıdan bakarsanız bakın; olay üzücüdür.”*

Mehmet Ali Birand'ın açıklaması ve Uğur Mumcu'nun karşı yorumundan sonra bu defa, Cumhuriyet gazetesinde yine Mumcu'nun köşesinin üzerinde 13 Eylül 1991 tarihinde Uğur Mumcu imzalı bir haber daha yayımlanmıştır. Bu haberde fiziksel açıdan farklılık, ana başlığın önce sunulmasıdır. Başlık, “32. Gün dosyasını açıklıyoruz” ve alt başlık “TRT'den M.Ali Birand'a ‘hayali şirket’ ve ‘sahte fatura’ suçlaması” şeklindedir. Spotta, TRT Teftiş Kurulu raporunda Birand'ın, Fransa ve Belçika'daki hayali şirketler adına faturalar düzenlediği ileri sürülüyor. Birand hakkında “sahtecilik” ve “dolandırıcılık”tan suç duyurulması isteniyor şeklinde ifadeler yer almaktadır. Bunların daha açık ifadeleri haber girişinde sunulmaktadır: *“TRT'deki 32. Gün adlı haber programının yapımcısı Gazeteci-Yazar M.Ali Birand'ın Fransa ve Belçika'da adresleri saptanamayan ve Paris ve Brüksel Ticaret sicillerine de kayıtlı bulunmayan şirketler adına kendi el yazısı ile sahte faturalar düzenleyip TRT'ye sunarak kurumdan haksız kazanç sağladığı ileri sürülüyor. TRT Teftiş Kurulu'nun Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarı Daire Başkanlığı'ndan istediği kaligrafik inceleme raporunda söz konusu faturalar üzerindeki el yazıları ile kırmızı kalemle yapılan işaretlerin Birand'ın elinden çıktığı belirlendi. Birand, hayali şirketler adına kendi el yazısı ile faturalar düzenlemek ve faturalar ile benzer belgeleri ‘tahrif etmek’ ve fatura ve belgeleri asıl ve fotokopilerini kuruma vererek haksız kazanç sağlamakla suçlanıyor. TRT Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu, Birand'ın 774 milyon 128 bin 078'i döviz karşılığı Türk Lirası olmak üzere, toplam 824 milyon 6 bin 236 liranın geri alınmasını ve Birand hakkında ‘hususî evrakta sahtecilik’ ve ‘dolandırıcılık’ suçlarından cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasını istiyor. Birand'ın önceki gün TRT yetkilileri ile görüşerek bu parayı ödeyeceğini söylediği öğrenildi.”*

Uğur Mumcu, bu haberi yayımladıktan sonra aynı tarihteki köşe yazısında habere konu olan olayı yorumlamaktadır. Köşe yazısının başlığı “Gazetecilik”tir. Mumcu, gazeteciliğin bir kamu görevi olduğunu yazısının başında anımsatmaktadır. Şöyle devam

etmektedir: *“Halkın, olup bitenlerden haber alması, bu kamu görevinin gereği gibi yerine getirilmesine bağlıdır. Gazeteciliğin kamu görevi işlevi sayılması, halkın haber alma hakkına dayanır.”* Daha sonra 1 Eylül 1991 sayılı *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde konuyu haber almasını yazdığını ve geçen hafta da duyurduğunu belirtmektedir. Mumcu, yukarıda verilen habere atıfta bulunarak *“bugün de TRT Teftiş Kurulu raporunda yer alan savlar ile dosyanın ayrıntısını okuyacaksınız”* diye yazmaktadır. Daha sonra kendini savunmakta ve olayın gerçekten üzücü olduğunu, gazeteci olarak duymamazlıktan, görmemezlikten gelemeyeceğini, böyle yapmış olsa görevini kötüye kullanmış olacağını belirtmektedir. Olayı bir kez daha özetledikten sonra, ilgili maddenin, hayali ihracatçılara uygulanan madde olduğunu bildirmektedir. Birand’ın faturaları, 32. *Gün* programında çalışanlarca düzenlenmiş olabileceğine ilişkin açıklamalarına karşılık olarak, Polis incelemesini göstermektedir. Ayrıca Birand’ın parayı ödeyeceğini söylediğini anımsatmaktadır. Uğur Mumcu, TRT Genel Müdürü Erdem’e *“dosyanın kendisinde olup olmadığı sorusuna”* aldığı *“hayır”* yanıtının nedenini Erdem’in, Birand’ın ilişkilerinden korkmasına bağlamaktadır. Mumcu, Birand’ın (Başbakan) Mesut Yılmaz’ın en yakın arkadaşı olmasını örnek olarak vermektedir. Ayrıca Uğur Mumcu, Birand’ın Şeyh Sait Ayaklanması’nı tamamlamasından ötürü kutlamak için aradığında *“yayımlarsan beni yıpratırsın”* dediğini ve *“12 Mart dizisini”* birlikte yapalım teklifini anımsatmaktadır. Birand, bu önerisini birkaç kez yinelemiştir. Mumcu, yazısını dosyanın savcılığa iletileceği ve savcının ya *“koğuştırmaya yer olmadığı kararı”* vereceğini ya da dava açacağını belirterek tamamlamaktadır.

Bu tartışmadan sonra, *Cumhuriyet* gazetesi, 14 Eylül 1991 tarihli sayısında Mehmet Ali Birand’ın açıklamalarını yayımlamıştır. Haberin başlığı şu şekildedir: *“Birand: TRT’nin kararını bekliyorum.”* Haberde şöyle denilmektedir: *“TRT Teftiş Kurulu’nun 32. Gün yapımcısı gazeteci-yazar M. Ali Birand hakkında hazırladığı ‘hususî evrakta sahtecilik ve dolandırıcılık’ iddiaları hakkında TRT üst yönetimi suskunluğunu sürdürürken M. Ali Birand, ‘TRT’nin kararını bekliyorum’ dedi. TRT Genel Müdürü Kerim Aydın Erdem, konuyla ilgili bilgi almak isteyen gazetecilerin telefonlarına çıkmadı. Gazeteci Mehmet Ali Birand, iddialar konusunda Cumhuriyet’e şu açıklamayı yaptı: ‘Sayın Uğur Mumcu’nun dünkü sayınızda yayımlanan iddialarıyla ilgili olarak daha önce genel bir açıklama yapmışım. Şu sırada TRT üst yönetimi konuyla ilgili son incelemelerini ve değerlendirmesini yapmaktadır. Gerçek kararı verecek olan makam TRT Kurumu’dur. İddialarda taraf olduğum için, incelemeyi etkilememek amacıyla, sonuç alınana kadar başka bir açıklama yapmayacağım. TRT Kurumu’nun kararını bekliyorum.’”*

Uğur Mumcu, Mehmet Ali Birand'ın açıklamasına 17 Eylül 1991 tarihli ve "İddia" başlıklı yazısında yanıt vermektedir. Yazının girişinde de Birand'ın açıklamasının özetini sunmaktadır. Girişte italik olarak verilen üç nokta önemlidir: "Sayın Uğur Mumcu'nun (...) iddiaları ile ilgili olarak", "TRT kurumunun kararını", "incelemeyi etkilememek için." Sonra Mumcu, iddia sözcüğünün Türkçe karşılığı olan savı anımsatmakta ve Birand'ın, Mumcu'nun iddiaları demesinin yanlış olduğunu, savların kendisine ait değil, TRT Teftiş Kurulu'nun soruşturma raporunda yer aldığını anımsatmaktadır. Daha sonra Uğur Mumcu, soruşturmanın gelişim sürecini tarihleriyle birlikte açıklamaktadır. Mehmet Ali Birand'ın ifadelerinde TRT incelemesi demesine karşılık da inceleme olmadığını soruşturma olduğunu belirtmektedir. Mumcu, yazısını "*Sanırım en geç yarın akşama kadar dosya TRT Genel Müdürlüğü tarafından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilecektir.*" notuyla tamamlamaktadır.

19 Eylül 1991 tarihinde konuyla ilgili birden fazla haber yayımlanmıştır. Daha doğrusu bir haber altında üç farklı tema işlenmiştir. Klasikleşmiş biçimde Uğur Mumcu'nun Gözlem başlıklı köşesinin üzerinde çift sütuna verilen haberde, "TRT TEFTİŞ KURULU'NUN 32. GÜN RAPORU" şeklindeki üst başlığa, 'Sahte faturaları Birand düzenledi' başlığı seçilmiştir. Bu habere üç adet de spot kullanılmıştır. Bu spotların her biri ayrı haber olarak devamda işlenmiştir. Spotlar şu şekildedir:

TAHRİFAT YAPILMIŞ: "TRT Teftiş Kurulu'nun 32. Gün için Birand ve kurum muhasebe görevlileri hakkında açılan soruşturmada, Studio-M ve Location Voitures şirketleri adına düzenlenen faturalardaki el yazılarının Birand'ın elinden çıktığı saptandı. Soruşturma dosyasında, üzerinde tahrifat yapılmış çok sayıda fatura ile uçak bileti bulunuyor."

KARAR, TRT YÖNETİM KURULU'NUN: "M. Ali Birand tarafından hazırlanan 32. Gün programının ödeme belgeleriyle ilgili iddialar konusundaki son kararı TRT Yönetim Kurulu'nun vereceği, Birand'ın söz konusu programı hazırlamayı sürdüreceği açıklandı."

BİRAND: 3 HATAM OLDU: "32. Gün yapımcısı M. Ali Birand, kendisi hakkında yöneltilen tüm iddiaların asılsız olduğunu söyledi. 'Bürokrasinin daha önemli olduğunu anlayamamam, muhasebemi profesyonellere teslim etmemem ve bazı programlarda husumet çekmem 3 suçumdur' dedi."

Bunlardan birinci spot, ana başlığa ilişkindir ve devam sayfasında ana başlık altında Uğur Mumcu imzalı olarak yayımlanmıştır. Bu haberde, yapılanlar, en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Söz edilen konular arasında ekspertiz raporu, hayali şirketler, çift ödemeler, ayakkabı ve mutfak harcamaları parası, Visnews şirketi ve bir faturaya iki ödeme bulunmaktadır. Mumcu, haberde kullandığı bilgileri, TRT Teftiş Kurulu'nun hazırladığı 32. Gün raporuna dayandırmaktadır. İlginç olması dolayısıyla "ayakkabı parası" ara başlıklı

bölümü burada aktarmak yararlı olabilir: *“Rapora göre Birand, Timberland, Gucci ve Waterloolan adlı ayakkabıcılardan aldığı makosen ayakkabılarının parasını da kuruma ödetti. Birand tarafından ‘BBC’den getirilen kasetler ve montaj’ faturaları olarak sunuldu.”*

İkinci spota ilişkin haberde de Mehmet Ali Birand’ın 32. Gün programını hazırlamayı sürdüreceğine ilişkin TRT’den yapılan açıklamalar yer almaktadır.

Üçüncü spot ise Birand’ın açıklamalarından oluşmaktadır. Bu haberi burada geniş olarak aktarmak yazının bütünlüğü ve objektiflik adına doğru olacaktır: *“32. Gün yapımcısı Mehmet Ali Birand, kendisi hakkında yöneltilen tüm iddiaların asılsız olduğunu öne sürerek ‘Bugüne kadar tek amacım en iyisini yapmak oldu. Bunu gerçekleştirme telaşı içindeyken hatalar işlendiyse ve bundan dolayı suçluysam suçu hemen kabul ediyorum’ dedi.”* Haberde daha sonra, üçüncü spotta verilen bilgiler aktarılmıştır. Devamında Birand şöyle demektedir: *‘Henüz tarafıma ayrıntılı olarak verilmeyen, ancak gazetelere sızdırılıp bir kampanyaya dönüştürülen TRT Teftiş Kurulu’nun bir iç yazışma niteliğindeki raporunda ileri sürülen bazı iddiaları ve hakkımda yapılan nitelemeleri tümüyle reddediyorum... Bazı ödemeler usullere uymamışsa, hatalar olmuşsa bundan dolayı tek sorumlu gibi gösterilmemiz tek kelimeyle ayıptır. Bu şekilde sorumluluğu ne tamamen TRT’ye ne de birlikte çalıştığım arkadaşlarıma atmak istiyorum. Önemli bir bölümünü hiç görmediğim, tek tek denetlememe imkân bulunmayan binlerce ödeme fişi ve faturadan doğan herhangi bir hata varsa, sorumlusu benim. Ve bu suçsa bunu da göğüslemeye hazırım. Mükerrer olduğu, yayınlarda ilgisi bulunmadığı, tahrifat yapıldığı ve bazı faturalarda adı geçen şirketlerin izinin bulunamadığına ilişkin iddialarla ilgili belge ve faturalar konusunda kuruma istediği bilgiyi vermeye hazırım. Ortadaki aksaklık, devlet bürokrasisi uygulamasıyla bugünün gerektirdiği habercilik temposunun bağdaşamamasından kaynaklanmaktadır.’”*

Uğur Mumcu, aynı günkü yani 19 Eylül 1991 tarihindeki köşe yazısında Birand’ın açıklamasını konu edinmiştir. Aynı zamanda TRT’nin tutumunu da... Köşe yazısının başlığı *“Suç işleniyor”* şeklindedir. Mumcu, Birand’ın *“suçsuzum”* açıklamasını, *“TRT Teftiş Kurulu başmüfettişleri tarafından soruşturma raporu ile ‘hususî evrakta sahtecilik’, bu yolla ‘dolandırıcılık’ yaparak haksız kazanç sağlamakla suçlanan Birand’ın”* ifadeleri eşliğinde vermiştir. Uğur Mumcu, TRT’nin soruşturma raporunu bekletmelerini eleştirmektedir. Bunun Ceza Yasasının 245. maddesine göre suç olduğunu belirtmektedir ve konuyu Başbakan Mesut Yılmaz’la eşleştirerek, *“Mesut Yılmaz, yakın arkadaşının, ‘evrakta sahtecilik’ ve ‘dolandırıcılık’ dosyasına nasıl göz yumacaktır? diye sormaktadır.”*

20 Eylül 1991 tarihinde Uğur Mumcu, Cumhuriyet gazetesinde Mehmet Ali Birand’la ilgili olarak bir haber bir de köşe yazısı yayımlamıştır. Bunlar, birinci sayfada başlar ve

devam sayfalarına gönderilir. Haberin üst başlığı “İş Bankası sözleşmeyi durdurdu”, başlık ise “Birand’ın reklam programı askıda” şeklindedir. Haber şu şekilde duyurulmuştur: *“Türkiye İş Bankası, gazeteci-yazar M. Ali Birand’ın yapımcılığını üstlendiği 2 milyar liralık reklam filmi sözleşmesini imza aşamasında durdurdu. Banka üst düzey yetkililerinden alınan bilgiye göre genel müdürlük, Birand hakkında TRT Teftiş Kurulu’nun soruşturma raporu ile başlayan sürecin bitimine kadar dosyayı ‘beklemeye’ aldı. Genel müdürlüğün bu kararı Birand’a bildirildi.”* Haberde ayrıca, 12 Mart Belgeseli’nin TRT tarafından reddedildiğinden, TRT’ye yeni programlar önerildiğinden, Özal’la görüşmesinden dolayı Birand’a yeni bir sözleşmeyle ödeme yapıldığından söz edilmektedir.

“Birand ve Özal” başlıklı köşe yazısında ise Mumcu, Birand hakkında “Hususi evrakta sahtecilik” ve “dolandırıcılık” suçlarından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulunulmasının istendiğini yazmaktadır. Yazıda Birand’a ödenen büyük miktarda paralardan ve hukuksal işlemde söz edilmekte ve sonra da “32. Gün için ödenen paraların, Birand’ın deyişi ile ‘Ne denli makul ve mütevazı olduğu açıkça görülüyor’... Ve hukuk adına ne çamlar devrilerek ödendiği de...” denmektedir.

Uğur Mumcu, 4 Ekim 1991 tarihli yazısında, tartışmayı sürdürmektedir. Ele alınan konu, Birand’la ilgili ve onun AA’ya TRT’de sunulan 32. Gün programı hakkında yaptığı açıklamadır. Mumcu, Birand’ın açıklamasında kullandığı “tüm itilip kalkımlara rağmen, 32. Gün programının 7 yıldır sürdüğü”, ifadesini ele alarak, “Program başına 65 bin dolar... Böyle bir itilip kakılma TRT’de program yapan hiç kimseye bugüne kadar ‘nasip’ olmuş değildir” diye yazmaktadır. Yazı şu açıklamayla bitmektedir: *“Birand, Cumhuriyet dışındaki bütün gazeteleri etkileyerek hakkındaki bu soruşturma raporu ile ilgili tek satır yazdırmamayı başardı. Şimdi de TRT’yi kullanarak kamuoyunu, savcılarını ve mahkemeleri etkilemeye çalışıyor.”*

7 Ekim 1991 tarihli köşe yazısında Mumcu, TRT’yi hem Birand’ı savcılığa veriyor hem de onun hazırladığı programları yayımlıyor diye eleştirmektedir. Yazıda ayrıca, TRT Genel Müdürü Kerim Aydın Erdem’in dosyayı bekletmesini de eleştirmektedir. 12 Ekim 1991 tarihli yazısını da Uğur Mumcu şöyle bitirmektedir: *“TRT bir yandan Birand hakkında ‘hususî evrakta sahtecilik’ ve ‘dolandırıcılık’ suçlarından soruşturma açıp, dosyayı savcılığa gönderiyor; öte yandan da Birand’ın ‘güvenilir adam’ olduğunu ilan etme gereği duyuyor. Nedir bu Birand’ın ayrıcalığı? Başbakan Mesut Yılmaz’ın yakın arkadaşı olması mı?”*

Uğur Mumcu, 5 Kasım 1991’deki yazısında, “Diyeceksiniz ki: Birand dosyası ne oldu? diye sormakta ve bunun yanıtını vermektedir. Yanıt, Birand dosyasının Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nda olduğu yönündedir.

Murada Eriş

Bu bölümdeki ilk haber 26 Eylül 1991 tarihinde birinci sayfada ve Gözlem köşesinin hemen üstünde, “Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı” üst başlığı ve “32. Gün dosyası incelemeye alındı” başlığıyla verilmiştir. Haberde şu bilgiler yer almaktadır: “Ankara Cumhuriyet Başsavcısı M. Fadıl İnan, ‘Sahte fatura ve belge düzenlemek, firmalarca düzenlenen belgeler üzerinde tahrifat yapmak, bedelini tahsil ettiği harcama giderleri karşılığında kurumdan mükerrer para almak, program dışı harcamalarını programla ilgili gösterip, bir fatura düzenleyerek evrakta sahtekârlık yaptığı ve TRT’yi dolandırdığı’ gerekçesiyle hakkında suç duyurusunda bulunulan Mehmet Ali Birand ile ilgili dosyanın incelemeye alındığını bildirdi.”

Daha sonra 16 Kasım 1991’de, birinci sayfada, aynı yerde yani Gözlem köşesinin hemen üstünde “32. GÜN DOSYASI” üst başlığı ve “Mehmet Ali Birand’a dava” başlığıyla Birand’a dava açıldığı duyurulmaktadır. Haberde şöyle denmektedir: TRT’de yayımlanan 32. Gün programının yapımcısı, gazeteci-yazar Mehmet Ali Birand hakkında, ‘evrakta sahtecilik’ savıyla dava açıldı. TRT’ye sunulan masraf faturalarındaki usulsüzlükler nedeniyle açılan davada, Birand’ın 1-3 yıl arasında hapsi isteniyor. Haberde ayrıca, iddianamede, Birand için TCK’nın 345. maddesi uyarınca ceza isteminde bulunduğu da yazmaktadır. Daha sonra da madde verilmektedir. Bu bilgilerden sonra da olay aktarılmaktadır.

Bu bölümdeki son haberler 32. Gün programının TRT’deki yayınından kaldırılmasıyla ilgilidir. 10 Ocak 1992’de çıkan haberde, TRT Yönetim Kurulu’nun aynı gün toplanarak karar vereceği anlatılmaktadır. 11 Ocak 1992 tarihli haberde de 32. Gün programının yayından kaldırıldığı açıklanmaktadır. Bu habere, Birand’ın, olayın duyurulduğu tarihli haberde kullanılan yüzü gösteren ve tebessüm içindeki fotoğrafı da kullanılmıştır. TRT Yönetim Kurulu’nda yapılan oylamada program 2’ye karşı 4 oyla kaldırılmış ve sözleşme feshedilmiştir.

Yorumlar

Yorumlar, belli başlıklar altında yapılmıştır.

Genel Olarak:

Birand Olayı’na ilişkin haberlerin haber değeri ölçüldüğünde, birkaç açıdan haber değeri olduğunu kesinlikle söylemek mümkündür. Örneğin, Birand tanınmış biridir. Kamuya mal olmuştur. Dolandırıcılık iddiası bulunmaktadır. Olumsuzluk vardır. Bu açıdan Uğur Mumcu’nun yaptığı bir gazetecilik başarısıdır. Türk basını içerisinde ilgili olayı duyuran tek gazetecidir.

Haberler genel olarak incelendiğinde, Uğur Mumcu'nun, Birand'ın evrakta sahtecilik ve dolandırıcılık iddiasını gündeme taşıyan, Mehmet Ali Birand'ın da bunu reddeden ve buna bağlı olarak iddialarda bulunan taraf olduğu anlaşılmaktadır. Mumcu, TRT Teftiş Kurulu'nun raporunu gündeme getirmiştir. Raporda, Birand'a yönelik belirtilen iddialar yer almaktadır. Birand ise, bunların yanlış olabileceğini, yanlışlıkla yapılabileceğini, doğru olmadığını, reddettiğini açıklamıştır. Ayrıca Birand, haberlerle, yeni projelerinin önünün kesilmek istendiğini iddia etmiştir. Ortada büyük paralar dönmektedir.

Kamu Yararı Açısından:

Yukarıda, kitle iletişim araçlarının kamu yararı nedeniyle, temelde hukuka uygunluk sebebi sayılması basın toplumu bilgilendirmesi ve eleştiri yaparak yönlendirmesinin önemi nedeniyle olduğu yazılmıştır. Dolayısıyla demokratik toplumlarda basının en önemli görevi, *kamu yararını* ilgilendiren olay ve konularda haber ve bilgi vermek, açıklamalar yapmak, eleştiri ve değer yargıları sunmak suretiyle toplumu aydınlatma ve kamuoyu oluşturmaktır. Haberi oluşturan en temel unsur, kamu yararıdır. Eğer haberde, "kamu yararı" gözetilmemişse ve bunun yerine ticari kaygılar, öznel ve konjonktürel etkiler ön plana çıkmışsa; haberin temel ögesi olan "kamu yararı" yok sayılmış olacaktır. Kamu yararı yoksa gazeteci için "haber verme hakkından da söz edilemez. Basın, "haber verme" ile "denetim ve eleştirme" hakkı ve göreviyle, özgürce haber toplayabilmeli, bunları yorumlayabilmeli ve eleştirebilmelidir. Ayrıca basın, olaylar hakkında yurttaşları bilgilendirmekle yükümlüdür. Bunu yaparken objektif olmalı ve gerçekleri sunmalıdır. Yurttaşın da bilgi alma hakkı bulunmaktadır. Basın bu işlevlerini basın özgürlüğü çerçevesinde yerine getirebilir/getirmelidir.

Mehmet Ali Birand olayına ilişkin haberler değerlendirildiğinde, olayı gündeme getiren Uğur Mumcu'nun kamu yararı bağlamında işlevsel olduğunu söylemek mümkündür. Bu haberlerde kamu yararı söz konudur. Kamu yararının belirtisi, Mehmet Ali Birand'ın güvenilirliğinin sarsılmasıdır. Ayrıca TRT bir kamu kurumu olduğu için, kamu kaynaklarının yerinde kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi yönünden de kamu yararı vardır.

Uğur Mumcu, bu konuda haberle bilgi vermiş, açıklamalar yapmış, eleştiri ve değer yargıları sunmuştur. Haberlerde kamu yararının gözetildiği, ticari kaygılar gibi kamu yararını bozacak unsurlara yer verilmediği, Birand'ın Mumcu'ya birlikte program yapalım önerisinde olduğu gibi kabul edilmediği görülmektedir. Uğur Mumcu, denetim hakkını kullanmış, görevini yerine getirmiş, özgürce haber toplamış, bunları değerlendirmiş, yorumlamış ve eleştirmiştir. Ayrıca haberlerini objektif olarak sunmuştur. Bu noktaya aşağıda değinilmiştir. Böylece Uğur Mumcu, bir kamu hizmetini yerine getirmiş olmaktadır.

Kişilik Hakkı ve Kamu Yararı Açısından:

Suçsuzluk karinesi ve lekelenmeme açısından basın özgürlüğünün korunması ancak basında yer alan haber ve yorumların hukuka uygun olmasıyla mümkündür. Basında yer alan bir haberde ya da yorumda yapılan açıklamalar, kişisel değil de toplum yararına olduğunda kamu yararadır. Uğur Mumcu'nun Birand'la ilgili konuyu gündeme getirmesinde kişisel bir çıkar gözetilmemiştir denebilir. Mumcu'nun ne çıkarı olabilir ki? Şöhretse onda da vardır. Paraysa, Birand'ın teklifini kabul etmemiştir. Ayrıca, topluma mal olmuş kişilerin yaşam alanları diğer insanlara oranla daha göz önündedir. Örneğin Mehmet Ali Birand, tanınan bir gazeteci-yazardır ve topluma mal olmuş biridir. Onun hakkındaki basın açıklamalarının diğer insanlar hakkında yapılan basın açıklamalarından farklı değerlendirilmesi gerekir. Nitekim toplumun bu kişiler hakkında bilgi edinmesine ilişkin kamu yararı, bu kişilerin kişilik haklarının korunmasından daha üstün tutulmalıdır. Bu nedenle topluma mal olmuş kişiler hakkında kabul edilen eleştiri ve açıklama sınırları daha geniştir. Uğur Mumcu da böyle yapmış ve Birand'ın kişilik hakkından kamu yararını daha üstün tutarak böyle bir konuyu gündeme getirmiştir.

Uğur Mumcu, haberleri gündeme getirirken, bir gerçekliğe değinmiştir; haberler günceldir, nitekim rapordan haberi olduktan bir hafta sonra açıklamıştır. Bu bir hafta içerisinde hazırlık yaptığı düşünülebilir. Haberlerde kamu yararı olduğu yukarıda açıklanmıştır. Konuya toplumsal ilginin olacağı söylenebilir. Konu ile anlatım arasında da düşünsel bir bağ olduğu belirtilebilir. Nitekim haberler ve eleştiriler arasında bir paralellik söz konusudur. Bütün bunlar kişilik hakkının çiğnenmesini değil, olayda kamu yararı olduğunu göstermektedir. Bireysel ve toplumsal olarak bilgilendirme sürecinde olaylar çarpıtılmadan, saptırılmadan gerçeğe uygun olarak sunulmuştur. Bunun göstergesi, Birand'a da söz hakkı verilmesi, onun açıklamalarının da ayrı olarak haber yapılmasıdır. Haberler, gerçektir ve asılsız değildir. Nitekim sonunda olay yargıya taşınmıştır. Konu, haber niteliği taşımaktadır ve gerçeğe uygun olarak sunulmuştur. Olay ve yorum farkına gidilmesi, olayın kesinliğinin "ileri sürülüyor" gibi ifadelerle yargıya bırakılması, lekelenmeme hakkının çiğnenmemesini en azından kamu yararına uygun olarak sunulmasını sağlamıştır. Olay günceldir, yenidir, tazedir, duyulduktan hemen sonra haber yapılmıştır. Gazeteci burada haberi koklamış, duyumsamış, almış ve yayımlamıştır. Böylece kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmuştur. Konu ile düşünsel ifade arasında da bağ bulunmaktadır. Açıklamada kullanılan ifadeler ve açıklamanın sunum biçimi içeriğe uygundur. Konu ile ifade arasında bir dengelilik vardır ve hukuka uygundur. Belirtildiği gibi olay yorum farkına gidilmiştir. Dil ve üslup dengelidir. Birand, gazeteci-yazar olarak tanımlanmıştır. Hakaret içerecek, küçük düşürecek bir ifadeye

başvurulmamıştır. Aksine konu ondan da dinlenmiş, biran önce aklanması istenmiş, böylece TRT ve Birand arasında bir denge kurulmuş, kamuoyunu yanıltıcı ifadelerden kaçınılmış, adil yargılanma hakkını zedeleyecek ifadelerden uzak durulmuştur. Haberlerde sadece rapor aktarılmış, rapora dayanılarak iddia ediliyor, ileri sürülüyor gibi ifadeler kullanılmış, Birand'ın açıklamalarına yanıtlar rapora dayanılarak verilmiş, böylece kamu yararına uygun olarak davranılmıştır. Mehmet Ali Birand'ın kişisel onur ve saygınlığını bozacak bir ifade görülmemektedir. Ayrıca sınırlı sayıda kullanılan fotoğraflarda da Birand olumsuz sunulmamıştır.

Basın Özgürlüğü Açısından:

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi şu şekildedir: “1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. 2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.” (Yüzer, 2013: 1656).

Basın özgürlüğü açısından Uğur Mumcu, Birand Olayı'na ilişkin haberleri verirken, haber alma ve verme, yorum yapma hakkını kullanmıştır. Elbette, burada aşağıda belirtileceği gibi, halkın bilgi edinme hak ve görevini de yerine getirmesine aracı olmuştur. Bu haberlerde basın özgürlüğünün sınırlanmasını gerektiren bir durum yoktur.

Bilgi Edinme Hakkı Açısından:

Bilgi Edinme Kanunu, Birand Olayı yaşandığında kabul edilmiş değildir. Ancak, basın özgürlüğü çerçevesinde bilgi edinme hakkı o dönemde de bulunmaktadır. Yurttaşlar eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak bilgi edinme hakkını kullanabilirler. Buna göre bilginin, ideolojik, sınıf, etnik, ırksal, cinsiyet gibi farklar gözetilmeden, hiyerarşi olmadan tüm yurttaşlara verilmesi gerekir. Yurttaş, bilgi edinme hakkını basın aracılığıyla da kullanacaktır. Nitekim bilgi edinme hakkı, düşünce ve düşüncüyü açıklama özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, basın özgürlüğü, bilim özgürlüğü, siyasal katılıma ilişkin hak ve özgürlüklerle ilişki içindedir. Demokratik ülkelerde bu hak vazgeçilmez bir haktır. Buradan hareketle Uğur Mumcu, Birand Olayı'na ilişkin haberleri Cumhuriyet gazetesinde vererek, yurttaşın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olmuştur. Eğer, Mumcu, olayı

duyduktan sonra yayımlanmamış olsaydı, yurttaşın bilgi edinme hakkını kullanmasına engel olacak ve kendi temel görev ve hakkını yerine getirmemiş olacaktır.

Olay Yorum Bakımından:

Olay yorum farkının ortaya çıkması, 19. yüzyıl haberciliğine denk gelmektedir. Daha sonra, 20. yüzyılın ilk yarısında olay yorum farkı, gazetecilik açısından şekillenmiştir (Allan, 1999). Schudson, Amerikan gazeteciliğinde objektifliğin birinci unsurunu değerler ile gerçeklerin birbirinden ayrılması olarak göstermektedir (1999'dan aktaran Campbell, 2004). Gerçekler, bu bakış açısından bireysel algılamalardan bağımsızdır. Bu bakış açısı, gerçeği pozitivizmle birleştirmektedir. Özlüce ifade edilirse, insanlardan bağımsız olarak duran bir gerçeklik bulunmaktadır ve bu gerçeklik gözlemlenebilir, ölçülebilir, analiz edilebilir, değerlendirilebilir, gazetecilik örneğinde kaydedilebilir. Bu yaklaşıma farklı etkenler katkıda bulunmuştur. Örneğin 19. yüzyıl pozitivist geleneği bunlardan biridir. Fotoğraf, film, radyo ve televizyon gibi medya alanındaki gelişmeler de katkı sağlayanlar arasındadır (Campbell, 2004). Söz konusu düşüncenin karşısında duran düşünce ise, bizden yani insandan bağımsız bir objektif gerçekliğin olmadığı yönündedir. Buna göre, insanlar bireysel olarak objektif gerçekliği kendileri oluşturur ve yapılandırır (Schudson, 1999: 293'den aktaran Campbell, 2004).

Haberin objektif olarak sunulması için habercinin haberinde kendi inanç, düşünce ve duygularına yer vermemesi gerekir. Bu ise haberde yoruma kaçmamakla sağlanacaktır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde de haber-yorum ayrımına değinilmektedir (1998: 22): "*Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.*" Bu tanım dikkate alınarak söylendiğinde, yorum öznel ve liberal-çoğulcu yaklaşıma göre, haberci haberinde yoruma (öznelliğe) yer vermediği ölçüde, haber objektif olarak verilmiş olacaktır.

Birand Olayı'na ilişkin haberler genelde birinci sayfada Uğur Mumcu'nun Gözlem isimli köşesinin hemen üstünde iki sütuna yazarın imzasıyla verilerek duyurulmuş ve haber metni de devam sayfasında sunulmuştur. Eleştirisi de Gözlem isimli köşedeki yorumlarda yapılmıştır. Bu, olay yorum farkının gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca haberlerde raporda yer alan ifadeler dışında değer yargısı içeren bir dil kullanılmamıştır.

Armağanlar:

Armağanlar, gazetecilere verilen hediyelerdir. Örneğin uçak biletleri vs. Uğur Mumcu, haberleri yayımlamadan önce Mehmet Ali Birand'la görüşmüş ve bu görüşmede ondan, bir programı birlikte yapalım önerisini almıştır. Kabul etse, haberleri yayımlayamayabilirdi. Ama, o, öneriyi kabul etmemiş ve haberleri yayımlamayı uygun bulmuştur. Böylece

Machiavellist gazetecilik (Özer, 2010) yapmamıştır. Aksine Mehmet Ali Birand'ın, Mumcu'ya yaptığı öneri Machiavellist gazeteciliğe uygundur.

Sonuç

Bu çalışmada, Mehmet Ali Birand hakkında, evrakta sahtecilik ve dolandırıcılık yaptığına ilişkin TRT Teftiş Kurulu raporuyla ilgili Cumhuriyet gazetesinde çıkan haber ve yorumlar incelenmiş ve yorumlar yapılmıştır. Öncelikle söylenmesi gereken, konuyla ilgili haberleri vermeyen Türk basını bu olay özelinde sınıfta kalmıştır. O kadar yönetici, yazar ve gazeteci konuyu görmezden gelmiştir. Oysaki olay önemli ve büyük bir olaydır.

Mucrakers'ın (pislik çomaklayan), Zargan sözlükte anlamı şu şekilde verilmiştir: “Kamu örgütlerinin kamu çıkarlarına ters düşen uygulamalarını araştırarak bunları açıklamak amacını güden gazeteci.” Sözcük, araştırmacı gazeteci anlamında kabul edilebilir. 1900'lerin başlarında, skandallar ortaya çıkarılmıştır. *McClure's*, Ekim 1902'de, Standart Oil Company'nin yükselişi üzerine 19 bölümlük serinin ilkini yayımladı. Ida Tarbell tarafından yazılan seri, Standart Oil ile Demiyolları arasında imzalanan bir dizi gizli anlaşmayı ortaya çıkarmaktadır (Sandman vd., 1972: 52). Kamu, tahrik edilmektedir ve hükümet Oil Company'ye karşı dava açmak zorunda kalmıştır. İlk büyük magazin saldırı kampanyasında Standart Oil 29 milyon para cezası almıştır (Sandman vd., 1972: 53). Lincoln Steffens tarafından yazılan “Tweed Days in St. Louis” başlıklı makalede de bazı şehirlerdeki politik kirlenmeler ele alınmıştır. (Sandman vd., 1972: 53). Uğur Mumcu, bu haberleri yayımlatıp yorumlamakla bir pislik çomaklayan gibi davranmıştır. Yolsuzluğun üzerine gitmiştir. Mehmet Ali Birand ise yolsuzlukların üzerine gitmesi gerekirken kendisi yolsuzluk yapmıştır.

Konuyu, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde (1998) yer alan ilkelere göre değerlendirmek yararlı olacaktır: Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Uğur Mumcu, gerçek bir gazeteci gibi davranmış, basın özgürlüğü çerçevesinde olayı halka duyurmuştur. O, vergileri üzerinden kendi paralarının dolandırılması anlamında, halkı ilgilendiren bu olayı izleyip aktarmıştır. Meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmamıştır. Gerçeklere ve doğrulara saygı duymuştur. Bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun kullanmıştır. Temel bilgileri yok etmemiş, görmezlikten gelmemiş ve metinler ile belgeleri değiştirmemiş, tahrif etmemiştir. Burak Reis Sat'ın (1998) çalışmasında ilgili belgelerin hepsi yayımlanmıştır. Yanıltıcı yöntemler de kullanmamıştır. Uğur Mumcu bu haberle, çalıntı yapmamış, iftira atmamış, hakaret etmemiş, Birand'ı lekelememiş, konuyu saptırmamış, manipülasyon yapmamış, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan uzak

durmuş, sadece gerçekleri yazmıştır. Mumcu, kendisine sunulan birlikte program yapalım teklifini de reddetmiştir. Haber yorum ayırımına gitmiş, kullanılan fotoğraf güncel olmuş, bilgisinin kaynağını göstermiştir.

Uğur Mumcu, etik olarak doğruyu yapmış, kamu yararına olan bir konuyu haber olarak duyurmuş, basın özgürlüğüne sadık kalmış, halkın bilgi edinme hakkını dikkate almış ve kanunlar çerçevesinde haberini yapmıştır.

Sonuçta bu olaydan sonra Mehmet Ali Birand'ın gazeteciliği bırakması gerekirdi. Ama, o, bunu yapmamış, gazeteciliği ve yazarlığı sürdürmüştür. Bu doğru olmayandı. Bir başka yanlış da, gazete ve televizyon patronlarının gazete ve televizyonlarında ona iş vermeleriydi. Doğru olan ise Uğur Mumcu'nun olayı gündeme getirmesiydi.

Kaynakça

- Acabey, Mehmet Beşir (2013), “Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı”, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, Özel Sayı 8 (Aydın Zevkliler Armağanı), C.1: 1-54.
- Akıllıoğlu, Tekin (1991). Kamu Yararı Üzerine Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 24(2): 2-15.
- Allan, Stuart (1999). *News Culture*, Open University Press.
- Asrak Hasdemir Tuğba (2014). “Türkiye’de Kamusal İletişim ve Bilgi Edinme: 10 Yılın Ardından Panoramik Bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(3): 111-144.
- Atabek, Ümit (2007). “İçerik Çözümlemesi İletişim Çalışmalarında Olağan Yöntem”, İçinde *Medya Metinlerini Çözümlmek İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*, Ed. Gülseren Atabekve Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi: 1-18.
- Bozkurt, Enver ve Süleyman Dost (2002). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve Türkiye”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 47-74.
- Campbell, Vincent (2004). *Information Age Journalism Journalism In An International Context*, Arnold.
- Can, Aytekin ve Sedat Şimşek (2005). “Medya Ahlakını Olumsuz Etkileyen Unsurlar ve Bunlara Karşı Okuyucuların Tepkisinin Ölçülmesi”, içinde *Medya Eleştirileri (Toplumsal Etkiler)*, Der. Can Bilgili, Beta: 129-143.
- Canöz, Kadir (2008). “Kamuda Halkla İlişkilerin Yeni Yüzü: Bilgi Edinme Yasası”, *Selçuk İletişim Dergisi*, C.5, S.3, Temmuz:141-152.
- Ceylan, Yılmaz (2012). “Toplumsal Değerler ve Medya Etiği”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Nisan: 45-58.
- Çakmak, M. Münci (2013). *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*, Seçkin Yayınları.
- Çalışır, Gülsüm (2013). “Medya ve Etik”, *Bilim ve Ahlak*, Ed. Celallettin Vatandaş, Açılım Kitap: 223-242.
- Dik, Esra (2005). "Kamu Yararı Anlayışında Değişim Baskısı", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:4: 1-18.
- Duran, Ragıp (2003). “Dünyada ve Türkiye’de Medya Etiği”, içinde *Medya, Etik ve Hukuk*, Der. Sevdâ Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları: 103-125.
- Gazetecilik Meslek Etiği (2008). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi.

- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Hiriş İletişim Alanından Örneklerle*, (2. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gül, İbrahim (2014). “Danıştay Kararlarında ‘Kamu Yararı’ Kavramı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2: 534-550.
- Güngör, N. ve Binark, M. (1993). “Televizyonda ve Basında Haberler: Karşılaştırmalı İçerik Çözümlemesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (3), 125-151.
- Gürsoy, Bilge ve Aslı Kotaman (2005). “Gazetecilik Mesleği, Meslek Sorumluluğu ve Etik”, içinde *Medya Eleştirileri (Gelişime İlişkin Değerlendirmeler)*, Der. Nesrin Tan Akbulut, Beta Yayınları: 39-56.
- Hazar, Zeynep (2013). “Basın Özgürlüğü ve Ulusal Güvenlik”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1-2): 1525-1548.
- Horozgil, Denizhan (2012). “İfade ve Basın Özgürlüğü Çerçevesinde Soruşturma Evresinde Yayın Yasakları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2): 146-164.
- İlkiz, Fikret ve Barış Günaydın (2006). “Kişilik Hakları-Medyada Etik ve Yargı Kararları”, *Küresel İletişim Dergisi*, sayı 2, Güz: 1-15.
- İrvan, Süleyman (1999). “Medya Etiki ve Meşruluk Sınırları”, *Birikim*, Ocak 117: 61-68.
- Kara Kılıçarslan, Seda (2016). “Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yararın Basın Faaliyetlerinde Fikri Hak Sahipliğine Getirilen Sınırlamalar Bakımından Görünümü”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1): 137-161.
- Özer, Ömer (2010). *Liberal Basın*, Literatürk Yayınları.
- Pehlivan Aydın, İnyet (2002). *Yönetmelik ve Örgütsel Etik*, Pegem Yayıncılık.
- Sandman, M. Peter vd. (1972). *Media An Introductory Analysis of American Mass Communication*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs.
- Sarıkaya Levent, Yasemin (2011) “Sunuş: Kent, Planlama ve Kamu Yararı” *Toplum ve Demokrasi*, cilt:5, sayı:11, 1-4.
- Sat, B. Reis (1998). *Birand Dosyası*, Kuva-yı Medya Yayınları.
- Sinav, Ahmet (2010). Futbol İle İlgili Şiddet Olaylarına Yönelik Haberlerin Gazetecilik Meslek Etiği İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi: Galatasaray-Leeds United, Roma-Galatasaray ve Türkiye-İsviçre karşılaşmaları örnek olaylarına yönelik haberlerin fikir gazeteleri, popüler gazeteler ve spor gazetelerindeki sunumlarının karşılaştırmalı içerik çözümlemesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.

- Soykan, Cavidan (2006). Bir İnsan Hakkı Olarak Bilgi Edinme Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (Siyaset Bilimi)*, Ankara.
- Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi (1998). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 54. Ozan Yayıncılık.
- Uzun, Ruhdan (2007). *İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kırkinci Yıl Kitaplığı No: 2. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım vd. (2012). *İdare Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık.
- Yüzer, Dilara (2014). “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (15) Özel Sayı: 1653-1694.